

УДК 338.49:339.1

Шуст О.А.,
к.е.н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. Свинарство є пріоритетною галуззю тваринництва щодо відносно швидкого усунення дефіциту м'ясної продукції. В структурі споживання м'яса на свинину має припадати не менше 40 %, що становить орієнтовно 35 кг у забійній масі на одного мешканця країни, або 1620 тис. т (у забійній масі) свинини в цілому по Україні.

Споживання свинини в Україні на одну особу у 2005–2006 рр. знаходилося на рівні 12,6–12,8 кг, у 2007 р. – в межах 14,0 кг, що значно менше, ніж у розвинутих країнах світу. В Росії цей показник досягає 14,6 кг, Білорусі – 28,8, Польщі – 48,2, Німеччині – 53,3, США – 29,9, Канаді – 29,6, Китаї – 34,3 кг.

Фактичний фонд споживання свинини в Україні у 2006 р. становив 598 тис. т, у 2007 р. – 635 тис. т, або менше потреби в 2,6 рази. Для досягнення такого виробництва необхідно понад 15 млн. голів свиней з продуктивністю в 1,5 рази вище, тобто із середньодобовим приростом тварин не 300, а 450 грамів. Але поголів'я свиней в країні з року в рік скорочується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний теоретичний вклад у вирішення проблеми розвитку і підвищення ефективності свинарства внесли вітчизняні вчені Бойко В.І., Гайдуцький, Дем'яненко М.Я., Дяченко С.Г., Лукінов І.І., Макаренко П.М., Мертенс В.П., Руснак П.П., Саблук П.Т., Шпичак О.М. та інші. Однак в процесі реформування сільського господарства, функціонування багатокладної аграрної економіки є ще ряд невирішених питань в забезпеченні конкурентності свинарства, які вимагають подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета статті – провести аналітичний огляд сучасного стану розвитку галузі свинарства, визначити проблемні питання і обґрунтувати напрями підвищення ефективності виробництва продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше в 2009 році за часів незалежності спостерігається позитивна тенденція в чисельності поголів'я свиней в сільськогосподарських підприємствах (рис. 1). Причинами є:

- зростання закупівельних цін на м'ясо свиней,
- наявність запасів зернофуражу – основного корму та низькі ціни на нього;
- зростання інвестиційної привабливості свинарства в сільськогосподарських підприємствах.

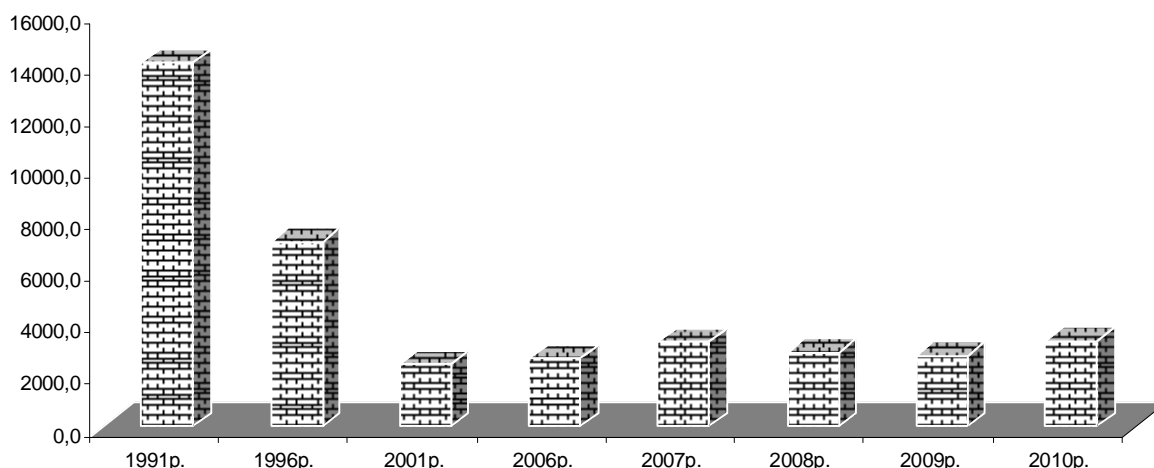

Рис. 1. Динаміка поголів'я свиней в сільськогосподарських підприємствах України*

*На основі даних Держкомстату України.

Загальний обсяг реалізованої сільськогосподарськими підприємствами свиней у 2009 р. досягав 284,1 тис. т, з яких 57,6 % було реалізовано переробним підприємствам, 23,9% – комерційним структурам, 15,5% – на ринку та через власні магазини і лише 2,8% – продано свиней в рахунок оплати праці (включаючи систему громадського харчування) та 0,2% – пайовикам у рахунок орендної плати на землю та майнових паїв (рис. 2). Характерно, що щомісячні обсяги продажу досить постійні – у межах 20–25 тис. т на місяць протягом 2009 року.

Середні ціни продажу продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації в цьому році становили 14152,9 грн. за тонну живої маси свиней проти 13178 грн., що склалися у 2008 році, (рис. 2). Як показує аналіз рівня цінна свиней по каналах реалізації, найвищі ціни виникали при продажу свиней переробним підприємствам – 14350 грн. за тонну. Якщо врахувати, що в даній ціні врахована дотація (ПДВ), то ціна для сільськогосподарського виробника становила 12294,1 грн., а 1858,8 грн. була державна дотація. У 2009 році обсяг дотації зріс до 411750,9 грн.. Це свідчить, що найвигідніше реалізувати свиней на переробні підприємства. Бо тут передбачено й доплати за кондиційних тварин.

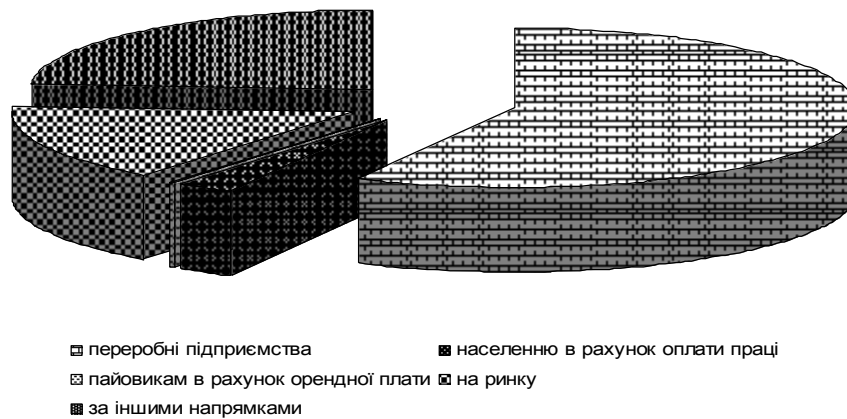

Рис. 2. Структура реалізації свиней сільськогосподарськими підприємствами*

*Складено за даними Держкомстату України

Для рівня цін протягом року характерні незначні сезонні коливання, за винятком, хіба що, літніх місяців, коли падає попит на м'ясну продукцію за рахунок посиленого споживання овочів та фруктів у свіжому вигляді.

Слід зазначити, що, за даними Держцінінспекції Міністерства економіки України, середні рівні цін за останній період на свинину на споживчому ринку держави становили 37,54 грн./кг, у торговельній мережі – 43,45 грн./кг. Це вказує на те, що головним ініціатором підняття цін на споживчому ринку виступає торговельна мережа з її неконтрольованою хаотичністю.

На рівень цін значно впливають поставки на внутрішній ринок країни м'яса та м'ясопродуктів по імпорту за низькими цінами. Так, у 2009 р. свинина морожена ввозилась по 2221 дол. США за тонну, або по 10900 гривень. Вартість свинини в тушах і півтушах вітчизняних товаровиробників у цей період становила 18000 грн., або вище, ніж імпортована, на 60%. Тобто, вона стає неконкурентоспроможною, якщо не враховувати якісні показники.

За таких умов переробні підприємства надають перевагу імпортованому м'ясу без урахування його якості, виробляючи з нього малоякісну дешеву м'ясопродукцію, яка має попит у малозабезпеченій категорії населення. Вітчизняні товаровиробники змушені знижувати ціни до рівня, який стримує розвиток галузі, адже вони не покривають витрат виробництва.

Конкурентоспроможність імпортного м'яса, що завозиться в Україну на початку 2009 року, в ціновому відношенні різко впала. Цьому найбільшою мірою сприяло значне падіння курсу гривні по відношенню до долара США і значно меншою – підвищення імпортних мит на м'ясопродукти.

Реалізація свиней була збитковою за виключенням 2005 р. та 2009 р. (рентабельність 14,9% та 12,1%). Тільки завдяки державній підтримці у вигляді дотацій (повернення ПДВ та доплат з бюджету за реалізованих на забій кондиційних свиней) обсяги вирощування та відгодівлі свиней почали збільшуватися після падіння до 2004 р. Насамперед, саме це стало своєрідним поштовхом до розвитку великих свинокомплексів. У 2009 р. кількість сільськогосподарських підприємств з поголів'ям понад 3000 голів становила 1,8% до загальної кількості поголів'я, яке знаходиться у середніх і великих сільськогосподарських підприємствах (85 господарств). Ці господарства утримували 39,4% поголів'я свиней, одержали 52,5% маси приросту, а середньодобовий приріст у них досягав 385 г проти середнього 289 г, або на 33,2% вище.

Виробничі затрати на 1 ц приросту свиней протягом цього періоду збільшувалися незначними темпами – з 725,9 грн. до 1108,2 грн. за центнер, або на 52,6% за сім років при значному зростанні цін на матеріально-технічні ресурси, які споживаються при виробництві свинини. В той же час собівартість 1 ц реалізованої продукції зросла на 61% (з 778,6 грн. до 1254,0 грн./ц), що пов'язано зі складнощами при збуті свиней (транспортні витрати відносяться на господарства, підготовка до реалізації свиней, приймання їх м'ясокомбінатами малими партіями при обмеженості приймання продукції, спостерігаються випадки заниження маси тощо).

На ефективність вирощування свиней значно впливає нестабільність цін, які мають значні відхилення. Так, у 2004 р. ціна 1 ц свиней у живій масі була 666,5 грн./ц, у 2005 р. – 772,1 грн., у 2007 р. знизилася ще нижче і становила 671,2 гривні. В наступні роки вона зростає, а в 2009 році становить 1405,4 грн/ц.

При такій ціновій ситуації виробництво продукції не має економічних стимулів для нормального стабільного розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва та реалізації свиней у сільськогосподарських підприємствах

Показник	Рік					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Виробничі затрати на 1 ц, грн.	725,9	785,3	789,8	878,2	1028,8	1108,2
Собівартість 1 т, реалізованої продукції, грн.	778,6	819,3	849,9	926,4	1157,2	1254,0
Ціна реалізації 1 т,	666,5	941,4	772,1	671,2	1160,1	1405,4
Прибуток від реалізації 1т, грн.	-112,1	122,1	-77,8	-255,2	2,9	151,4

За результатами досліджень, у сільськогосподарських підприємствах з рівнем рентабельності понад 15%, поголів'ям до 1500 голів свиней середньодобовий приріст досягає 373 г проти загального по всіх господарствах 290 г, або вище на 28,6%. Собівартість реалізованої продукції становить 6957 грн./т (середня 8489 грн.) і нижче загальної на 22%. Рівень рентабельності з доплатами та дотаціями тут 42%. У цій групі знаходиться 662 господарства (15,1% від їх загальної кількості).

При визначенні порога беззбиткового виробництва свинини були проаналізовані групи господарств щодо продуктивності свиней (за середньодобовим приростом). У процесі розгляду показників виявлено, що найстабільніше працюють господарства, які одержують приріст вище 400 г за добу. В цю групу входить лише 8,3% підприємств від загальної кількості, що займаються свинарством (4610 господарств), ними одержано 86,6 тис. т приросту (40,4% від отриманого від усіх підприємств).

Природно, що для отримання високої продуктивності необхідно вкладати значні кошти. Але групування за виробничими витратами на одну голову свиней показало, що нестабільність цін дає негативні результати. Так, при витратах на одну голову свині понад 3000 грн., у тому числі на корми – 1676 грн., отримано товаровиробниками близько 550 г приросту на добу, але на ефективності це не відбилося. Собівартість 1 т приросту в таких господарствах була найвища – 16420 грн./т, при середній – 1108,2 грн., що склалася по всіх господарствах. Але в них була найвища збитковість. Це ще раз підтверджує, що з метою забезпечення населення таким цінним продуктом, як свинина, необхідно вводити стабільну систему економічних важелів регулювання збалансованості внутрішнього ринку.

Необхідність державного регулювання механізму ціноутворення в агропромисловому комплексі, а саме на продукцію промислового свинарства, зумовлена також тим, що його кінцева продукція задовольняє першочергові потреби населення, а її безперервний збут значною мірою залежить від платоспроможного попиту населення.

Концептуально можливі кілька варіантів регулювання цін.

З народногосподарських позицій та в теоретичному плані прийнятними є дотації, які здійснюються шляхом адресної допомоги категоріям населення з найменшими доходами. Такі дотації існують в країнах з розвинутою економікою і вони виправдані в нашій країні. Проте здійснити цей прогресивний метод дотацій складно. По-перше, він буде охоплювати переважну більшість населення, тоді як у країнах з ринковою економікою це стосується досить незначної частини населення. По-друге, у нас, поки що, не відпрацьований дійовий механізм адресної допомоги споживачам, тоді як підтримку сільському господарству потрібно здійснювати негайно.

У зв'язку з цим, як вимушений захід може здійснюватися регулювання цін на засоби виробництва та послуги, що надходять сільському господарству з промисловості. Будь-яке підвищення цін на такі ресурси проти тих, що враховані в цінах на сільськогосподарську продукцію, слід компенсувати за рахунок державного бюджету.

Перевага зазначеної системи дотацій полягає в наданні впевненості виробникам сільськогосподарської продукції в майбутньому, забезпеченні хоча б мінімального технологічного рівня сільськогосподарського виробництва. За таких умов держава має економічне і моральне право

формувати за домовленістю з виробниками необхідні продовольчі й сировинні ресурси, створюється передумова для стабілізації закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію, а “накручування” цін при цьому призупиняється на стадії виробництва сировинного продукту. За розрахунками, такий метод регулювання скорочує в 2,4 рази кількість коштів, які необхідні для забезпечення товарообороту сільськогосподарської продукції.

Економічно обґрунтованішою видається допомога через запровадження системи цін підтримки та еквівалентних цін на сільськогосподарську продукцію. Суть її полягає у встановленні на продукти, виробництво яких передбачене державними програмами, цін підтримки як гарантованих мінімально допустимих, нижче яких заготівельні організації та переробні підприємства не повинні оплачувати продукцію. Вони визначаються на основі середньої нормативної по галузі собівартості і мінімального прибутку по кожному конкретному продукту. У разі реалізації продукції, передбаченої державними програмами, за ціною, нижчою від еквівалентної (паритетної), товаровиробникам відшкодовується різниця між нею та середньою ринковою ціною.

Висновки з проведеного дослідження. З метою забезпечення м'ясопродуктами на рівні раціональних норм харчування населення та розвитку експортного потенціалу необхідно:

1. Створити умови для беззбиткового виробництва м'яса свиней шляхом збільшення державної підтримки в повному обсязі (у 2009 р. – 2776 млн. грн.).

2. Сприяти подальшому відновленню високотехнологічних комплексів із вирощування та відгодівлі молодняку свиней через залучення коштів, насамперед, вітчизняних інвесторів.

Напрями державного регулювання розвитку галузі повинні базуватись на економічних моделях, які працюють у країнах із розвиненим аграрним сектором і тваринництвом:

- використання цільових (мінімально допустимих) гарантованих цін на свиней. Стосовно зниження ринкових цін запроваджується компенсація товаровиробнику з держбюджету від'ємної різниці між мінімально допустимим рівнем цін та ринковою ціною;

- обмеження імпорту м'ясних ресурсів низької якості (особливо м'яса птиці) та використання механізму жорсткого контролю вхідних цін на імпорт.

3. Задіяти всі внутрішні фактори для підвищення ефективності виробництва свиней шляхом створення стабільної кормової бази (підвищити виробництво повноцінних концентратів, розширити посіви кормових культур тощо), збільшення середньодобового приросту та підвищення продуктивності праці.

4. Ввести на державному рівні обмеження вивезення високобілкових кормів за межі країни, встановлення митних тарифів на експорт (митних обсягів експорту).

Бібліографічний список

1. Іванюта В. Ф. Стан і проблеми виробництва продукції свинарства в Україні / В. Ф. Іванюта, Н. М. Бейдик // Агросвіт. – 2008. – № 10. – С. 25-27.

2. Кісіль Д. Т. Невідкладні завдання у розвитку свинарства / Д. Т. Кісіль // Сільський господар. – 2005. – №5-6. – С. 8-10.

3. Крилова Л. Коли свинина стає прибутковою / Л. Крилова // Пропозиція. – 2008. – № 4. – С. 138-141.

4. Лихач В. Я. Ефективне ведення галузі свинарства в умовах СГПП "Техмет-Юг" / В. Я. Лихач, С. М. Галімов // Таврійський науковий вісник: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 64. – Херсон: Айлант, 2009. – С. 166-170.

5. Оляднічук Н. В. Основні напрями підвищення рівня інтенсифікації свинарства / Н. В. Оляднічук // Економіка АПК. – 2008. – № 6. – С. 90-94.

6. Палагута А. Шляхи підвищення ведення галузі свинарства / А. Палагута // Тваринництво України. – 2005. – №10. – С. 9-11.

7. Смоляр В. І. Свинарство – пріоритетна галузь! / В. І. Смоляр // Мясное дело. – 2007. – № 4. – С. 22-25.

8. Щоб було м'ясо і було сало, або що передбачає Програма розвитку свинарства України до 2010 року // Мясное дело. – 2005. – № 10. – С. 22-23.

Анотація

Розглядаються проблеми розвитку свинарства в сільськогосподарських підприємствах. Особлива увага приділяється заходам щодо виробництва продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: продукція свинарства, сільськогосподарські підприємства, державна підтримка.

Аннотация

Рассматриваются проблемы развития свиноводства в сельскохозяйственных предприятиях. Особое внимание отводится мероприятиям по производству продукции свиноводства в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: продукция свиноводства, сельскохозяйственные предприятия, государственная поддержка.

Annotation

The problems of development in pig farms. Particular focuses on measures of production in pig farms.
Key words: pig production, agricultural businesses, government support.

УДК 331.1 : 338.48

Біль М. М.,
к. держ. упр., м.н.с.,
Інститут регіональних досліджень НАН України, м. Львів

РОЗВИТОК КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Колективно-договірне регулювання – надзвичайно важливий інструмент впливу на конкурентність підприємства з точки зору створення оптимальних умов реалізації особистісного потенціалу його працівників. Про це доводить у своїх дослідженнях професор Л. Шаульська, яка стверджує, що найкращі можливості забезпечення ефективного використання та розвитку трудового потенціалу підприємства визначаються станом соціально-трудова відносин та рівнем розвиненості їх колективно-договірного регулювання [1, с. 344-345]. Окрім того практика укладання колективних договорів є важливою ознакою розвитку громадянського суспільства. Проте на фоні урізноманітнення форм власності, появи дрібних підприємців багато працедавців не прагнуть іти на такі кроки.

Нині розвиток колективно-договірного регулювання набуває нових тенденцій. Свідченням цьому є різні межі використання цього механізму в тих чи інших видах економічної діяльності. Очевидно, що для окремих видів діяльності питання колективно-договірного регулювання набуває стратегічно домінують ознак. Ю. Петров вказує, що особливої уваги потребує регулювання соціально-трудова відносин (через колективно-договірне регулювання) в організаціях ринкової інфраструктури – страхових компаніях, комерційних банках, біржах тощо, де праця за змістом інформаційної насиченості обумовлює велику залежність трудових процесів від креативних здібностей працівника, потребує поєднання колективного регулювання праці з посиленням індивідуального підходу до її оцінки та стимулювання, підвищення ролі індивідуальних контрактів [2]. Вважаємо, що сфера туризму теж цілком закономірно належить до тих видів економічної діяльності, де праця персоналу є важливою детермінантою конкурентоспроможності туристичного продукту, адже сервісна складова послугового змісту тут є базовою (особливо що стосується послуг харчування, тимчасового проживання, екскурсійного супроводу). Тому актуальність дослідження, яке полягає в обґрунтуванні необхідності колективно-договірного регулювання в сфері туризму, не залишає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовні напрацювання щодо різних аспектів колективно-договірного регулювання здійснювали у своїх дослідженнях вітчизняні вчені – Д. Богиня, О. Грішнова, С. Дорогунцов, А. Колот, В. Куценко, Е. Лібанова, О. Новікова, В. Онікієнко, С. Пирожков, У. Садова, Л. Семів, Л. Шаульська, А. Чухно та інші. Вивчення особливостей соціально-трудова відносин у сфері туризму знаходимо в працях Г. Алейнікової, О. Бобарикіної, А. Гайдук, Н. Жукової, В. Кифяка, О. Любіцевої, І. Черніної, І. Школи та інших. Однак ще недостатньо вивченими залишаються питання колективно-договірного регулювання в сфері туризму.

Рівні колективно-договірного регулювання є досить диференційованими – від загальнодержавного (укладання генеральних угод) до локального на рівні підприємства. Дослідження колективно-договірного регулювання в сфері туризму стосується саме локального рівня – рівня суб'єктів туристичної діяльності, але лише юридичних осіб, оскільки згідно ст. 2 Закону України «Про колективні договори і угоди» колективний договір укладається на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності і господарювання, які використовують найману працю та мають статус юридичної особи [3]. Тому між фізичними особами, що надають послуги в сфері туризму (переважно послуги з тимчасового проживання) та його працівниками колективний договір укладатися не може.